

УДК 1 : 304.3 : 316.37

Н. Є. Доній

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

САМОТНІСТЬ ЯК ТЕРИТОРІЯ РИЗИКУ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

В останні десятиріччя самотність постала як одна з ряду загрозливих своїми наслідками проблем. Авторка, аналізуючи процес поширення самотності на межі ХХ-ХХІ ст., намагається виділити ті її риси, які перетворюють її на територію ризику й на які спирається в своєму розвитку епіфеномен «соціальна девіталізація особистості», суть якого полягає в падінні життєздатності людини й, як результат, соціуму.

Ключові слова: Інший, комунікація, самотність, селф, соціальна девіталізація особистості.

Виключна стурбованість індивіда щодо місця, яке він займає в новітній соціальній структурі, та самодостатність як центральна риса людини межі ХХ-ХХІ ст. є показником забудькуватості людини щодо власної суті: людське життя визначається соціальними зв'язками. І коли індивід категорично заявляє про непотрібність інших в його житті, він просто ігнорує той факт, що життя завжди є варіантом співіснування, діалогом між селфом та Іншим, а зацикленість на собі та спровокована нею кристалізація байдужості й відчуженості стосовно Інших виступають показниками життєво небезпечної орієнтації індивіда на самотність. Враховуючи, що в останні роки в суспільстві зростає кількість осіб, які обирають самотність як образ життя, то закономірно, що це викликає певне занепокоєння у наукової спільноти.

Якщо звернутися до історії філософії, то можна помітити, що до певного часу самотність займала другорядну позицію серед об'єктів рефлексії. Так, вже антична філософія (софісти, Платон, Аристотель, кініки, епікурейці), а також християнська середньовічна традиція (Аврелій Августин, Боецій, Фома Аквінський) та філософія Нового часу (Р. Декарт, Б. Паскаль) розглядали це поняття як підпорядковану категорію, що означає процес, який супроводжує існування індивіда.

Лише наприкінці ХVІІІ ст. самотність стала набувати статус самостійної філософської категорії через звернення представників романтизму до проблеми протиставлення індивідуального буття колективному та спричиненого цим відриву від суспільства й наступним піднесенням людини над суспільством. Філософія ХІХ ст. (Г. В. Ф. Гегель, Ф. Енгельс, К. Маркс, Ф. Ніцше, Л. Фейербах, Й.Г. Фіхте, А. Шопенгауер) наділила самотність статусом категорії, що вимагає пильної уваги та філософського осмислення.

У ХХ ст. феномен самотності став одним з центральних об'єктів вивчення в рамках таких філософських напрямків як комунікативна філософія (К.-О. Аппель, Ю. Габермас), постмодернізм (Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко та ін.). Зазначимо, що головний етап у розкритті сутності самотності припадає на філософію екзистенціалізму

(М. Гайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс). Представлена Гайдеггером ідея «закинутості» людини в світ фактично стала висловленням сутності самотності як природної сутності людини та основою розгортання поглядів екзистенціалізму на самотність. Самотність була визнана елементом, що надає сенс людському життю, сприяє розвитку особистості й доповнюється самоцільністю, хоча буття самотньої особистості – це здебільшого протидія оточенню, що нав'язує певні моделі поведінки, норми, цінності.

Особливо важливим об'єктом вивчення самотність стала для представників різних напрямків психології (Р. Вейс, К. Мустакас, К. Роджерс, С. Салліван, З. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні та ін.) та соціології (З. Бауман, Д. Белл, Д. Рисмен, М. Кастельс, П. Сорокін, О. Тоффлер та ін.).

Залишили свій відбиток в баченні самотності й представники російської релігійної філософії (М. Бердяєв, В. Соловйов, О. Хомяков), які на початку ХХ ст. розглядали самотність як певного роду «хворобу» європейської атомізованої цивілізації доби Модерну.

У межах українського наукового дискурсу феномен самотності проаналізований в рамках філософії самотності (Н. Хамітов) та досліджень, що стосуються різних аспектів селфу (М. Боришевський, Г. Костюк, С. Максименко, Н. Сарджвеладзе й ін.) і соціально-психологічного аспекту вивчення самотності (О. Данчева, В. Сіляева, Ю. Швалб). І це лише невеличка доля тих, хто цікавиться проблемою самотності на даний час. Узагалі, можемо констатувати, що все більша кількість авторів публікацій, різноманітних за науковою сферою, звертає увагу на факт, що самотність є показником внутрішньої спустошеності та ознакою послаблення/розірваності в соціумі важливих міжособистісних взаємозв'язків.

Загострення відчуття самотності в останні роки п'ятдесят так чи інакше потягло за собою ряд інших процесів і феноменів (таких як поширеність нервових патологій, суїцидів, наркозалежності, прояви агресії, що зашкалює, та жорстокості в соціумі та ін.), подальше ігнорування яких загрожує

виживанню соціальності як системи. Для нас поширеність самотності в соціумі виглядає небезпечною ще з одного боку – через набуття сили епіфеноменом «соціальна девіталізація особистості», що розпочинається як відстороненність, проходить етап усамітнення і з часом приходить до повного дезертирства із соціуму з закономірною втратою життєво необхідних і корисних соціальних якостей.

Зрозуміло, що і концепт «самотність», і «соціальна девіталізація» з першого погляду виглядають як процеси-синоніми. Щоб не забирати багато часу, дуже коротко вкажемо на головну рису, що, на нашу думку, відрізняє один процес від другого: самотність по своїй суті може бути продуктивною, соціальна девіталізація – ніколи, бо для продуктивності потрібен інший процес – «соціальна ревіталізація» (проте це не означає однозначної та абсолютної негативної конотації соціальної девіталізації). Тож спробуємо розібратися з тим, що є самотність як територія ризику та підґрунтя розвитку соціальної девіталізації особистості. Ця спроба й визнана за мету даної публікації.

Якщо спробувати відсторонитися від закордонних досліджень, які доводять, що самотність є «переживанням, яке викликає комплексне й гостре відчуття, котре виражає певну форму самосвідомості й показує розкол основної реальної мережі відносин і зв'язків внутрішнього світу особистості» [7, с. 27] та надати більш зрозуміле й доволі емне визначення, то самотність представляє собою «складну систему деструктивних та конструктивних факторів; їхня різна пропорція та панування одного з них може привести або до самозаглиблення для пошуку самого себе та встановлення більш тісного контакту зі світом, або до різного роду фрустрацій» [3, с. 83]. Крім того, можна сказати, що самотність – це нестача соціальних зв'язків і спілкування, а тому самотня людина є в певному сенсі нещасною через відсутність/обмеженість соціальних контактів, тому зазвичай перебуває в поганому настрої та обтяжена негативними емоційними переживаннями.

За своєю природою самотність є одним з універсальних в житті людства феноменів, що ніколи не зникають, а лише видозмінюються в історичному процесі. Так, в кінці ХХ ст. самотність стала чимось більшим, ніж просто зазначеним екзистенціалістами станом «закинутості-в-світ», хоча, будемо справедливі, зв'язок між індивідами втратив минулу затребуваність, а «закинутість-в-світ» тільки ще більше спровокувала відчуття замкнутого кола й стала підґрунтям для демонстрації того глибинного конфлікту особистості та соціуму, що виник в результаті вимушеної «закинутості» в соціум. Крім того, загальна тенденція є такою, що видозміна самотності відбувається

в двох напрямках – концептуально, як поняття, й феноменологічно, як явища. Концептуальні зміни дозволяють виділити певну закономірність та сформулювати дві моделі самотності, що час від часу змінюють одна одну.

Перша – *аристотелівська модель*, за якою самотність є негативним, деструктивним феноменом. Аристотель фактично створив систему координат, в якій людина мислиться лише як істота соціальна. Антисоціальна людина взагалі для Аристотеля людиною не є. Вибудовуючи систему аргументів на користь людини соціальної, Аристотель, звісно, спирався на той філософський багаж, що був накопичений до нього. Головною соціальною роллю людини античності є роль мешканця «корпоративного світу» [там само, с. 14] з усіма складовими: участю в урочистостях, у політичному житті, несення служби та ін. До аристотелівської моделі, з певною долею умовності, можна віднести психоаналіз, у контексті якого самотність розглядається як негативність і психопатологія. Більшість психоаналітиків дотримується позиції, що природною потребою людини вважається процес пошуку об'єкта, покликання якого – гра головної ролі в душевному житті суб'єкта.

На даний час аристотелівська модель визнана такою, що втратила провідну позицію, і її змінила *модель «автономної людини»*, що приводить до розуміння й переоцінки індивіда як самодостатнього та незалежного. Ця модель починає формування в Ренесансі, в добу перших спроб зняття тягаря самотності з людини, а чітко вона означає себе вже на межі XVII-XVIII ст. у зв'язку з урбанізацією та початком руху від суспільного світовідчуття в бік індивідуального. При цьому доволі часто обидва типи світовідчуття жорстко суперечили одне одному. Вельми вагому роль у процесі зміни знаку оцінювання самотності зіграв протестантизм, який оголосив самотність умовою для змістовного діалогу з Богом, а священика позбавив ролі посередника, підготувавши тим самим підґрунтя для зародження індивідуалістичної особистості Нового часу та здобуття абсолютної свободи, потягнувши за собою зростання відчуття власної сили та одночасно зростання відчуття самотності.

Якщо ж звернутися до прізвищ тих діячів, які віднесені до представників даної моделі й які відвели самотності важливу роль в житті людини, то, мабуть, М. Монтень був одним з передових філософів Нового часу, який, назвавши працю «Проби» («Досвіди»), виказав думку, що самотність (в першу чергу фізичне усамітнення) не є абсолютною негативністю людського життя, а навпаки, вона дозволяє людині вийти за межі власного селфу: «Що ж стосується фізичного усамітнення, тобто

перебування на самоті, то воно ... скоріше розсуває та розширює коло моїх інтересів, виводячи мене за межі мого Я» [5, с. 51]. Проте Монтень не уник суперечностей у власних аргументах й на сторінках «Проб» формулює думку, яку можна вважати «криком душі» самотньої людини: самотня людина, яка вже не контактує з людьми, є майже померлою. Такій людині залишилося розпрощатися лише з самою собою й вона досягне стану абсолютної смерті [4, с. 112-113].

Своєрідним поштовхом для іншого погляду на самотність став роман Д. Дефо «Робінзон Крузо», в якому, завдяки описаним колізіям, самотність отримала відтінок людської трагедії. Романтизм підхопив ідеї Дефо, актуалізувавши думку відриву індивіда від соціуму та піднесення людини над соціумом. Самотність стає умовою особистісного розвитку, а індивід набуває рис бунтаря, що виступає проти соціуму. І знов-таки, такий образ не однозначний з позиції оцінювання, адже отримав парадоксальну соціальну роль: самотня бунтівна людина є не тільки героєм, але й жертвою.

Таким чином, зміна в оцінюванні самотності все одно залишає людину суперечливою істотою, яка поєднує в собі добро й зло, приховує в собі загадку, незрозумілість.

Свого абсолютну формула самотності досягає завдяки М. Штирнеру: «Для Мене не має нічого вищого за Мене» [8, с. 9]. Згідно концепції Штирнера, селф абсолютно самотній, і так повинно бути. Вкажімо, що саме це положення пізніше знайшло певну підтримку та відгук у К. Ясперса. К. Ясперс, як і Штирнер, також був переконаний, що для успішної комунікації людина повинна бути самотньою, бо вона не може бути самою собою, не вступаючи в комунікацію, і водночас не може вступити в комунікацію, не будучи самотньою: «У всякому знятті самотності комунікацією виникає нова самотність, яка не може без того, щоб не зник я сам як умова комунікації» [9, с. 291]. Штирнер переконаний: індивід стоїть обличчям до облич інших, абсолютно самотніх селфів. Усі вони, оточені ворожо налаштованими індивідуалістами, опиняються замкнутими у власних світах. Штирнер бачить єдиний вихід з самотності: «договір егоїстів». Селф заради того, щоб отримати те, в чому виникла потреба, готовий йти на укладення договору: «Я беру собі те, що мені потрібно». Такий договір є ознакою, що власник та потреба в чомусь визнаються умовою виходу за межі власного світу.

Одним із слабких місць другої моделі є те, що в ній часто самотність отожднюється з усамітненням, не зважаючи на існування доволі чіткої межі між усамітненням та самотністю. Усамітнення, по суті, є тимчасовим вольовим актом декомунікації. У моменти усамітнення людина перебуває в ситуації відпочинку від соціуму, не відриваючись від нього.

Самотність – це завжди розрив з соціумом. У той момент, коли самотність сприймається як певна відстороненність від життєвих зв'язків та основного джерела існування, її розуміння зближується з розумінням відчуженості, за якою відбувається втрата комунікативних зв'язків з іншими, констатується соціальна апатія та незаангажованість в соціальному житті. Відтак, незалежно від відтінку самотності, її проблема завжди перебуває в системі координат комунікації/взаємостосунків з іншими.

Серед першопричин самотності можна назвати дві головні. Першою причиною є саме суспільство, що ізолює індивіда і не дає йому можливості встановлення контактів з соціумом (явища стигматизації, обсервації та ін.). У такій ситуації людина відчуває ізольованість та покинутість. Другою причиною можна назвати самотність як результат активізації зусиль особистості, відірваної від суспільства. При цьому суспільство відкрито для комунікації та зацікавлено у встановленні контактів, але індивід відмовляється від пропонуваного комунікативного контакту, вказуючи в якості пояснення на перенавантаженість різними проблемами й, у першу чергу, посилаючись на «відсутність часу», через вихід на першу позицію професійного статусу й зосередженість на особистій вдачі, змагальність, конкурентоздатність, кар'єризм (в його негативному розумінні), трудоголізм та ін. спричинюють різке скорочення часу й обмеження необхідних сил на зав'язування життєво необхідних соціальних контактів. У цьому випадку самотність є варіантом «turn away» (відвертання) й виступає спробою охорони меж селфу від втручання інших, зближаючись тим самим з індивідуалізмом. До речі, саме завдяки останньому все частіше й учені, і пересічні громадяни відмовляються від категорично негативної оцінки самотності й ведуть мову про важливість самотності як форми індивідуального в соціальному.

Засвідчімо, що, як не парадоксально, та самотність перестала виступати виключно як лакмус соціальної некомпетентності, а стала зразком, якого дотримуються й цим пишаються. Уникнення суспільства в реальному житті не означає абсолютної відсутності комунікаційних зв'язків в житті людини. Реальність сьогодення є такою, що міжособистісні зв'язки, завдяки розгортанню віртуалізації, постійно все більше технологізуються, набуваючи утилітарно-формального характеру, втрачаючи минулу моральну насиченість вчинків та емоційно-чуттєвий компонент. Деякі з науковців (наприклад, В. Кутирев) подібну ситуацію описує доволі метафорично: якщо раніше були люди (індивіди), то в даний час залишилося щось, що втратило людську оболонку й представляє собою лише набір певних елементів – ознак приналежності до виду

Homo sapiens, хоча, по суті, воно стало однією з машин, а вони, як відомо, «приречені на холосте, самотнє існування» [1, с. 78]. Підсумок – самотність машини трансформувалася в самотність людини, а людина перетворилася на самотній та самодостатній андроїд.

Центрами концентрації самотніх людей-андроїдів переважно є міста, де життєпроживання відбувається в більш насиченому ритмі, ніж у сільській місцевості. Історично так склалося, що місто для людини завжди було центром економічного й політичного розвитку, місцем можливостей, але, водночас, великі міста, незважаючи на мільйонне населення, ставали місцями концентрації індивідів, відірваних від коріння і кола спілкування, доводячи тезу, що самотність визначається не кількістю, а якістю та силою соціальних зв'язків з іншими індивідами. Тому-то, наприклад, можна відмітити, що тиснява Середньовіччя та тиснява сучасності є абсолютно різними за своєю природою. У середньовіччя вона була важливим показником приватного життя та менталітету середньовічних городян і селян. Вона не відчувалася як щось дискомфортне, а була природним виразом солідарності, почуття спільності, душевної близькості й взаємної прихильності. Мешканці сучасних великих міст, навпаки, постійно відчувають вторгнення в життєвий простір, що провокує намагання захиститися та закритість. Вони обирають для себе самотність як найбільш комфортний спосіб існування, що забезпечує їм свободу, незалежність і можливість присвятити себе своїм індивідуальним цілям.

Таким чином, можна доповнити вже зроблений попередній висновок, що основним джерелом загостреного почуття самотності у людей стають трансформації акту комунікації, обумовлені чисельністю й високою мобільністю населення, роз'єданого прискореними темпами розвитку міст, технологічного прогресу, все більшим відходом у віртуальну реальність, стресовими переживаннями, депресивними станами.

Місто змусило індивідів жити за своїми правилами постійної шттовханини. Для більшості індивідів саме остання стала причиною розвитку фобії товкотнечі, зафіксовані прояви якої представлені в надмірній концентрації індивідів на власній потребі в безпеці, у намаганні збереження навколо себе якомога більше місця (особистого простору, особистої свободи) заради досягнення головної мети – відшукування, охорони та збереження цілісності власної особистості. З цієї позиції самотність виглядає доволі цінним моментом, адже надає індивіду необхідні просторово-часові та енергетичні ресурси для проведення

межі між селфом й Іншими в інтересах самоідентифікації. Хоча й тут ймовірні варіанти: або гармонія зі світом і підтримка комунікаційного простору з Іншими, або неприйняття Іншими «збереженого» селфу та дисгармонія й випадіння селфу з вороже налаштованого світу.

Можна сказати, що прийняття рішення про самотнє існування є доволі сумнівним й не виключає ймовірність негативних наслідків. Тим паче, що людину Модерну, причому більше ніж раніше, але постійно супроводжують сумніви та страхи, тісно пов'язані з самотністю. Так, страх перед можливим неприйняттям з боку інших і страх перед відмовою в комунікації призводять до неприйняття інших самим суб'єктом й розриву будь-яких стосунків суб'єктом. Результат – «кожен став таємно кружляти навколо самого себе» [1, с. 44], тож суб'єкт замикається на самому собі та своїй самотності, чутливо зберігаючи межі селфу та, не допускаючи «пробивання пролomu» в них, продовжує дотримуватися власних соціальних принципів й установок, прирікаючи себе на самотнє існування й не усвідомлюючи факту, що є носієм спустошеної душі та показником вакууму. Індивіди прагнуть стати самотніми, хоча деякий час потому починають гостро відчувати дефіцит емоційного тепла, близьких відносин, переживають, що нікому не потрібні. Суб'єкт в такій ситуації схожий на мавпу, яка не знає куди податися – до розумних чи до красивих, а тому й сидить на місці, обкрадаючи себе в зав'язуванні стосунків.

Не останню роль в поширенні самотності грають й різновекторні зрушення в стосунках між індивідом та суспільством. Еволюціонуючи, суспільство та соціальні групи (родина в тому числі) усе менше контролюють індивіда, створюючи ситуацію, за якої існування в зіткненні з Іншими не тільки не позбавляє від самотності, але й посилює її. З одного боку, йде ослаблення жорсткості соціальних зв'язків і збільшення їхньої еластичності, що розширює простір прояву індивідуальності та відчуття свободи. З іншого – людина поступово переконуюється в нехтуванні іншими зібраного нею селфу, через те що інші носяться з власною свободою та незалежністю, забуваючи, що необхідно не просто співмешкати, а пройти через Іншого й пропустити його через себе, а це вже супроводжується боєм, від якого суспільство позбавилося, віддавши перевагу анестезії в різних її варіаціях. Індивід, перебуваючи в ілюзії свободи, зникається з думкою, що увесь світ належить виключно йому й він є абсолютно вільним. Тож людина кам'яніє у власному егоїзмі.

Зазначимо, егоїзм представляє собою елементарний спосіб існування людини, бо є показником пристрастей ізольованого індивіда та властивих йому забобонів. Можна

сказати, що реальність є такою, що в соціумі зростає кількість людей, які добровільно живуть самотньо та ізольовано, намагаються ні з ким не спілкуватися й вести замкнутий образ життя. У даному випадку відбувається так зване «випадіння» індивіда з соціального оточення. Егоїстично-нарцисичний індивід, втікаючи від фізично-емоційної шттовханини, прагне бути відмежованим від усього, отожд, його не лякає ані ізоляція, ані абсолютна самотність. Тому індивід, не бажаючи бути річчю в руках Іншого, впадає в протилежну крайність, потрапляючи в полон самого себе, спустошуючись та деградує, або переносить систему міжособистісних стосунків в віртуальний світ. Індивід відчужується та усамітнюється від соціальної реальності на користь віртуальної, все більше втрачаючи конкурентоздатність та провокуючи падіння інтересу до власної персони з боку соціуму.

Крім того, це тільки здається, що якщо індивід з певних причин не може насолоджуватися товариством інших людей й домогтися у них визнання, то він звертається до самого себе, задовольняється товариством самого себе й це дозволяє йому зберігати внутрішній світ від посягань. У такій ситуації фактично селф починає протистояти самому себе, й на зміну ескапізму людини часто приходять егофугізм (Б. Хюбнер), за якого індивід втікає від якоїсь частинки самого себе за допомогою зведених бар'єрів між частинами селфу, побудованого за моделлю Patchwork-ідентичності. Й есканізм, й егофугізм є проявами соціальної девіталізації особистості як процесу втрати соціальної життєвості.

І останнє, важливе уточнення. Суспільство боїться самотніх, бо потенційно самотня людина своєю винятковістю («занадто гарна») несе загрозу. Самотність надає людині той діапазон свободи, який недосяжний людині, тісним чином пов'язаній з соціумом та Іншими. Інший так чи інакше, але завжди ставить питання про обмеження особистої свободи індивіда. Суспільство не допускає паралельного існування самотніх індивідів та соціальної спільноти, відтак, індивідуальне обмежується соціальним. Якщо цього не відбувається, то має місце маргіналізація людини. Тож для суспільства самотній індивід – це маргінал на кшталт Прометея. Нагадаймо, що саме цей міфологічний герой залишився на межі – він не був ані одним з богів, ані людиною. Зрозуміло, що крадіжка вогню не стала фактором на користь прийняття в світ богів, але навіть його передача людям не стала основою включення Прометея в коло людей. Прометей, фактично, презентує трагедію сучасної самотності: він втратив загальне через маніфестацію індивідуальності та намагання самореалізації за допомогою загального. І перебування на межі залишилося для Прометея тортурами, як

фізичними, так й моральними. Це ж саме очікує й людину, що зробила крок від самотності в бік соціальної девіталізації. Такий індивід не має «трансцендентальної підтримки» (Ж. Ліповецький), тому вимушений стояти обличчям до обличчя зі смертю, хоч спочатку й лише в її соціальному варіанті.

Підводячи підсумки, можна сказати наступне. Тенденція до автономності та самотності є результатом соціальних змін, які відбуваються з причини ускладнення соціуму та актив комунікації, що обумовлено чисельністю й високою мобільністю населення. Дистанціювання від соціуму та самотність є соціально небезпечною та небажаною формою сучасного образу життя. Саме самотність є простором, на який посіє зерно соціальної девіталізації особистості і який є сприятливим для її зростання. Важливість подальших досліджень можна обґрунтувати наступним. Самотність у кореляції до соціальної девіталізації особистості небезпечна тим, що при збільшенні кількості самотніх людей у суспільстві зменшується життєздатність саме суспільства як спільноти, бо людей, які її утворюють, у ньому стає все менше. Абсолютно самотня людина не є людиною. Вона – або Бог, або механізм чи тварина. І саме останнє лякало й змушувало Ф. Ніцше застерігати від самотності, бо «на самоті зростає те, що кожен вносить в неї, навіть внутрішня тварина» [6, с. 211]. Тож сучасні науковці заради збереження головних елементів феномена соціальності покликані шукати варіанти зменшення темпів зростання самотніх та соціально-девіталізованих індивідів.

Бібліографічні посилання

1. Бодрийяр Ж. Прозрачність зла / Ж. Бодрийяр ; [пер. с фр. Л. Любарская, Е. Марковская]. – М. : Добросвет, 2000. – 258 с.
2. Кутырев В. А. Человеческое и иное: борьба миров / В. А. Кутырев. – СПб. : Алетей, 2009. – 264 с. – (Серия «Тела мысли»).
3. Матеев Д. А. Феномен одиночества и проблема нарушения коммуникации : [монография] / Д. А. Матеев. – Новосибирск : Изд-во «СИБПРИНТ», 2012. – 182 с.
4. Монтень М. Опыты. Кн.1 / Мишель Монтень ; [пер. А. С. Бобовича ; вступ. статьи Ф. А. Коган-Берштейн, М. П. Баскина; коммент. А. С. Бобовича, Ф. А. Коган-Берштейн]. – М. : Изд-во АН СССР, 1954. – 565 с.
5. Монтень М. Опыты. Кн.3 / Мишель Монтень ; [пер. А. С. Бобовича ; вступ. статьи Ф. А. Коган-Берштейн, М. П. Баскина; коммент. А. С. Бобовича, Ф. А. Коган-Берштейн]. – М. : Изд-во АН СССР, 1960. – 497 с.
6. Ницше Ф. Так говорил Заратустра : Книга для всех и ни для кого / Фридрих Ницше; [пер. Ю. Антоновского] // Ницше Ф. Сочинения в 2-х т. Т.2./ Сост., ред. и авт. примеч.

К. А. Свасьяна ; пер. с нем. – М. : Мысль, 1996. – С. 5-237.

7. Садлер У. А., Джонсон Т. Б. От одиночества – к аномии / У. А. Садлер, Т. Б. Джонсон ; [пер. И. Косивой, О. Таканской] // Лабиринты одиночества : пер. с англ., сост., общ. ред. и предисл. Н. Е. Покровского. – М. : Прогресс, 1989. – С. 21-51.

8. Штирнер М. Единственный и его собственность / Макс Штирнер. – Харьков : Основа. – 1994. – 542 с.

9. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс ; [пер. с нем.]. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с. – (Мыслители XX века).

Доний Н. Е. Одиночество как территория риска общественной жизни человека.

Последние десятилетия доказали, что одиночество предстает как одна из проблем, требующих разрешения по причине ряда угрожающих последствий. Автор, анализируя процесс разрастания одиночества на рубеже XX-XXI вв., пытается выделить те его черты, на которые опирается в своем развитии эпифеномен

«социальная девитализация личности», опасность которого заключается в падении жизнеспособности человека, и, как результат, социума.

Ключевые слова: Другой, коммуникация, одиночество, селф, социальная девитализация личности.

Doniy N. Loneliness as a territory of risk of a human social life.

Recent decades have proved that loneliness appears as one of the problems requiring immediate attention due to a number of threatening consequences. The author by analyzing the process of expansion of loneliness at the turn of XX-XXI centuries, makes attempts to distinguish its features, which rely on its development epiphenomenon of «social devitalization of personality», the danger of which is falling vitality of a human being, and, as a result, society.

Keywords: Another, communication, loneliness, self, social devitalization of personality.

Надійшла до редколегії: 14.01.2014 р.

УДК 165.4

С. В. Дрогунов

Институт философии Российской академии наук (г. Москва)

**ИСТИНА В ЭВОЛЮЦИОННОЙ ЭПИСТЕМОЛОГИИ: ТРИЕДИНЫЙ ПОДХОД
К ПРОБЛЕМЕ АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИИ**

*Amicus Plato, sed magis amica veritas.
Aristotle*

*Истина — идеал, который можно защищать, даже хотя и не существует общего критерия истинности.
Альфред Тарский*

Статья посвящена истине как узловому теоретико-познавательному концепту эволюционной эпистемологии — современного направления философии науки, которое как точка слияния биологического и духовного путей развития поспособствовало синтезу познания (духовной деятельности) и эволюции (способу становления). Эволюционная эпистемология проливает свет на проблему детерминации истины позиции теории эволюции в купе с такими аспектами (эволюция, естественный отбор, адаптация, пригодность), единство и диалектичность которых нашли отражение не только в отечественной научной литературе, но и англоязычных трудах, определённый объём которых анализируется в настоящей работе. Предлагаемое понимание истины под триединым углом зрения позволяет осмыслить истину как в философском, так и естественно-научном ключе.

Ключевые слова: истина, эволюция, жизнь, субъект познания, когнитивный аппарат, естественный отбор, достоверность, пригодность, адаптация.

Истина есть абсолютная цель познания; она по праву является краеугольным камнем актуальной научно-методологической парадигмы философии науки, зародившейся в лоне исследовательских традиций Запада и, впоследствии, получившей ключевой

импульс своего развития в отечественной научно-философской мысли, — эволюционной эпистемологии. *Quinta essentia* и предметно-проблемное поле данной парадигмы берут идеологические истоки от трёх научных теорий: эволюционной теории познания (ЭТП),